Ф. Ҡ. Ишҡарина, Л. А. Юлдашбаева

Әтиләү

1-се класс уҡыусылары өсөн телмәр үҫтереү буйынса программа.

Аңлатма

«Әтиләү» телмәр үҫтереү буйынса уҡыу-уҡытыу комплекты рус мәктәптәрендә башҡорт телен туған тел булараҡ өйрәнеүсе 1-се класс уҡыусыларына, башҡорт теле уҡытыусыларына тәғәйенләнә.

«Әтиләү» телмәр үҫтереү буйынса программа Федераль дәүләт башланғыс дөйөм белем биреү стандартына (Рәсәй Федерацияһы Мәғариф министрлығының 2022 йылдың 31 майында раҫланған 286-сы һанлы ҡарары), Төп башланғыс дөйөм белем биреү программаһына (18.03.2022 йыл № 1/22), шулай уҡ “Рәсәй Федерацияһы халыҡтарының туған телдәрен уҡытыу концепцияһы”на (Рәсәй Федерацияһы Мәғариф министрлығының Коллегияһында 2019 йылдың 1 октябрендә раҫланған), “Башҡортостан Республикаһында дәүләт телдәрен һәм халыҡтарҙың туған телдәрен уҡытыу концепцияһы”на (Башҡортостан Республикаһы Башлығының 30.12.2020 йылдағы №УГ-613 указы) ярашлы төҙөлгән.

Уҡыу-уҡытыу комплектының ***маҡсаттары***:

- уҡыусыларҙа тел һәм телмәр, аралашыу компетенцияларын формалаштырыу һәм үҫтереү;
- телмәр әүҙемлеген һәм ижадилығын үҫтереү;
- дөрөҫ уҡыу, уҡығанды һөйләү күнекмәһен булдырыу;
- һөйләгәнде, уҡығанды тыңлау һәм аңлау һәләттәрен үҫтереү;
- уҡыусыларҙа элементтар яҙыу күнекмәләрен булдырыу һәм үҫтереү.

Был маҡсаттарға ирешеү өсөн киләһе ***бурыстар*** ҡуйыла:

- башҡортса дөрөҫ итеп яҙырға һәм уҡырға өйрәтеү;
- телмәрҙе аңлап тыңлау, ҡуйылған һорауҙарға тулы яуап биреү күнекмәләрен булдырыу;
- телмәр үҫтереү, аңлап тыңлау йәки уҡыу өсөн төрлө жанрҙағы текстарҙы анализлау;
- башҡорт теле системаһына (фонетика, лексика, орфография, орфоэпия, грамматика, пунктуация) ҡағылышлы ябай төшөнсәләрҙең айышына төшөндөрөү;
- телгә ҡарата ҡыҙыҡһыныу, уны өйрәнергә теләк уятыу, тел аша халыҡтың үткәне, тарихы менән таныштырыу.

Дөйөм характеристика.

Текст менән эшләү - ҡыҙыҡлы һәм файҙалы эш төрҙәренең береһе. Ул тексты аңлау кимәлен генә түгел, ә уны тулы анализлай алыу һәләтен дә тикшерергә мөмкинлек бирә.

Текст менән эшләгәндә тел һәм телмәр үҫтереү өҫтөндә эш берлектә алып барыла: уҡыусы айырым тел күренештәрен күргә һәм аңларға, уларҙың тел системаһындағы урынын билдәләргә, тексты интерпретацияларға өйрәнә. «Әтиләү» телмәр үҫтереү буйынса уҡыу-уҡытыу комплекты дәреслектән («Әтиләүҙең ҡағиҙәләр һандығы»), эш дәфтәре һәм буямдар альбомынан («Әтиләү» буямдары) тора. Һәр дәрескә видеояҙма һәм интерактив күнегеүҙәр бирелгән.

Башланғыс класта уҡыусыларҙың туған телдә артабан белем алыуына нигеҙ һалына, функциялы грамоталылыҡ формалаша. Шуға күрә уҡыусыларға мәғлүмәтте ҡарау, тыңлау һәм аңлау формаһын сағыу һәм ҡыҙыҡлы итеү шарт.

Һәр тексҡа уның лингвистик, стилистик һәм художестволы үҙенсәлеген иҫәпкә алып төҙөлгән һорауҙар һәм эш төрҙәре өҫтәлә.

Тексты анализлау өсөн һорауҙар системаһына орфография, фонетика, лексика һәм пунктуация буйынса һорауҙар индерелгән. Эш барышында уҡыусылар:

- тексты аңлап тыңларға, уҡырға өйрәнәләр;
- текстың төп фекерен билдәләйҙәр;
- тексҡа исем бирәләр;
- текстан мәғлүмәт эҙләйҙәр;
- ваҡиғаларҙың эҙмә-эҙлеклеген билдәләйҙәр;
- абзацтарҙы айыралар;
- йомаҡ, мәҡәлдәр менән танышалар.

Предметты өйрәтеү маҡсаты һәм бурыстары.

Башланғыс класс уҡыусыларының йәш үҙенсәлеген, башҡорт теленең белеү кимәлен иҫәпкә алып башҡорт телен өйрәнеүҙе йәнле, заманса, ҡыҙыҡлы, аңлайышлы итеү ***маҡсаты ҡуйыла***.

Ошо маҡсаттарҙан сығып киләһе бурыстар ҡуйыла:

1. Коммуникатив компетенцияны формалаштырыу:

- Уҡыусыларҙа башҡорт телендә һөйләү, уҡыу, яҙыу һәм аудициялау күнекмәләрен үҫтереү.
- Бәйләнешле фекерҙәр төҙөү, диалог алып барыу, текстарҙы ҡабатлау, үҙ фекерҙәрен белдереү һәләтен формалаштырыу.
- Мәғлүмәт менән эшләү күнекмәләрен үҫтереү, мәғлүмәтте анализлау һәм синтезлау оҫталығын үҫтереү.

2. Телмәр әүҙемлеген һәм ижадилығын үҫтереү:

- Башҡорт теле һәм мәҙәниәте менән ҡыҙыҡһыныу уятыу.
- Телде өйрәнеүгә мотивацияны арттырыу.
- Төрлө телмәр күнегеүҙәрен, уйындарҙы һәм проекттарҙы ҡулланыу аша уҡыусыларҙың ижади потенциалын үҫтереү.

3. Һөҙөмтәле уҡытыу өсөн шарттар булдырыу:

- Уҡыусыларҙың йәш үҙенсәлектәренә һәм уларҙың тел әҙерлеге кимәленә ярашлы уҡыу материалдары әҙерләү.
- Бөтә уҡыусылар өсөн, шул иҫәптән айырым белем биреү ихтыяждары булған балалар өсөн материалдарҙы ҡулайлаштырыу.

Предметының уҡыу планындағы урыны

Башланғыс класта балаларҙың рус теле менән берлектә башҡорт телен өйрәнеүе уларға лингвистик белем биреүҙең һәм башҡортса телмәр үҫтереүҙең тәү башы булып, киләсәктә телде тәрәнерәк өйрәнеүгә нигеҙ һала.

“Туған (башҡорт) теле” предметының йөкмәткеһе стандартта һәм башланғыс дөйөм белем биреү өлгө программаһында ҡаралған талаптарға яуап бирә. Уҡыу планы буйынса дөйөм сәғәттәр һаны 1-се класта 33 сәғәт ҡаралған.

“Туған (башҡорт) теле” йөкмәткеһенең төп йүнәлештәре

“Туған (башҡорт) теле” предметының материалдарын системалы, эҙмә-эҙлекле өйрәтеү иң тәүҙә бәйләнешле телмәр үҫтереүгә нигеҙләнгән. Бәйләнешле телмәр үҫтереү менән бер рәттән

- лингвистик белем нигеҙҙәре: фонетика һәм орфоэпия, һүҙъяһалыш (морфемика), лексика, грамматика (морфология һәм синтаксис)
- графика, орфография һәм пунктуация;
- бәйләнешле телмәр үҫтереү параллель рәүештә бирелә.

Лингвистик материал уҡыусыларҙа башҡорт теле системаһы тураһында тәүге төшөнсәләрҙе формалаштыра, әҙәби тел нормаларын практик яҡтан үҙләштереүгә ярҙам итә.

Тел тураһында үҙләштерелгән белем аша уҡыусыларҙа орфографик һәм пунктуацион грамоталылыҡ формалаша. Балалар тел сараларын аңлы рәүештә ҡулланырға өйрәнәләр. Ошо нигеҙҙә уларҙа тел һәм телмәр үҙенсәлектәрен тойомлай, һиҙемләй белеү һәләте үҫешә, тимәк, уҡыусыларҙың телмәр мәҙәниәте һәм дөйөм аң-белем кимәле артабан үҫеш ала. Бындай ҡараш Федераль дәүләт башланғыс дөйөм белем биреү стандарты ҡуйған талаптарға тап килеп, башланғыс класс уҡыусыларын төрлө уҡыу эшмәкәрлеген үҙ-аллы башҡарырға, белемдәрен практик рәүештә көндәлек йәшәйештә ҡуллана белергә өйрәтә.

Алда күрһәтелгәнсә, предметтың йөкмәткеһе концентризм принцибына таянып ҡоролған, йәғни бер үк бүлектәр һәм темалар кластан класҡа ҡабатланып килә. Материалдарҙы тулыландырып, киңәйтеп, тәрәнәйтеп, алдан өйрәнелгән белемдәргә таянып үҙләштереү ҡарала. Программаның былай төҙөлөшө балаларға телде өйрәнеүҙә, башҡортса яҙырға, уҡырға һәм аңлы рәүештә аралашыу-һөйләшеү процесына уңай шарттар тыуҙыра.

Лексик темалар түбәндәге блоктарҙа күрһәтелә:

1 блок. Хәрефкәсә осор. Өн һәм хәреф төшөнсәһе. Алфавит

2 блок. Башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәре.

3 блок. Ижек

4 блок. Баҫым

5 блок. Кем? нимә? кемдәр? нимәләр? һорауҙарына яуап биргән һүҙҙәр.

6 блок. Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр.

7 блок. Ҡушма һүҙҙәр.

8 блок. Ниндәй? һорауына яуап биргән һүҙҙәр.

9 блок. Ҡайҙа? һорауына яуап биргән һүҙҙәр.

10 блок. Һөйләм төрҙәре. (Һорау, өндәү, хәбәр һөйләмдәр)

11 блок. Тыныш билдәләре.

12 блок. Синонимдар.

13 блок. Антонимдар.

15 блок. Шәхестәр.

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметының йөкмәткеһе:

1 класс

(33 сәғәт), шул иҫәптән грамотаға өйрәтеүгә 10 сәғәт, предметты системалы рәүештә өйрәтеүгә – 23 сәғәт бүленә.

Программала “Туған (башҡорт) теле” предметының йөкмәткеһе уҡыусыларға башланғыс дөйөм белем биреү этаптарына бәйле ҡарала. Уҡыусылар тәү башлап уҡыу эшмәкәрлеге төрҙәрен үҙләштерәләр: тыңларға, һөйләргә, уҡырға, яҙырға өйрәнәләр. Башланғыс белем алыу рус телендә ойоштороlғанлыҡтан, беренсе класс уҡыусылары башҡорт телен өйрәнеүҙе түбәндәге этаптар аша һәм рус теле менән бер юҫыҡта өйрәнәләр.

Грамотаға өйрәтеү

Башҡорт телен өйрәтеү рус телендәге кеүек үк күрһәтелгән осорҙарҙы үҙ эсенә ала:

1. Грамотаға өйрәтеү һәм телмәр үҫтереү. Телдән әҙерлек осоро.
2. Әлифба осоро. Грамотаға өйрәтеү, уҡыу, яҙыу, телмәр үҫтереү.
3. Әлифба аҙағы осоро. Һөйләү һәм яҙма телмәрҙе комплекслы үҫтереү.

Программала грамотаға өйрәтеүҙең телдән әҙерлек осоронда беренсе класс уҡыусыларын түбәндәгеләргә өйрәтеү һалынған:

- башҡорт телендә яңғыраған телмәрҙе тыңлап аңлай, мәғәнәһенә төшөнә белеү күнекмәләрен формалаштырыу;
- башҡорт телендә әйтелгән телмәр ағышынан һүҙҙе, ижекте, өндө, өндәр ҡушылмаһын, бигерәк тә башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәрен айыра, таный, әйтә белергә өйрәтеү;
- телдән әйтелгән, йәки уҡылған текстың аңлатҡан мәғәнәһенә төшөнөү.

Программаның беренсе класс өсөн тәғәйенләнгән йөкмәткеһе мәктәпкә килгән балаларҙың телмәр үҫеше кимәленең төрлө булыуын иҫәпкә алып билдәләнә. Шунлыҡтан грамотаға өйрәтеү этабында алдан үткәрелә торған телдән әҙерлек осоронда, беренсенән, лексик һәм грамматик материалдарҙы күберәк ҡабатлатыу һәм нығытыу планлаштырыла. Икенсе яҡтан, ошо рәүешле балаларҙың белем кимәлен тигеҙләп, уларҙы грамотаға өйрәтеүгә әҙерлек эше алып барыла: һөйләшеү телмәрен үҫтереү; өндәрҙең дөрөҫ әйтелешен нығытыу; аралашыу өсөн кәрәкле һүҙҙәрҙе өйрәнеп, һүҙлекте байытыу; йыш ҡулланыла торған телмәр өлгөләрен, һөйләм ҡалыптарын үҙләштертеү; һөйләмдәр төҙөргә, уларҙы кәрәкле интонация менән бирә белергә өйрәтеү.

Һөйләмдәге һүҙҙәр, грамматик конструкциялар һөйләү эшмәкәрлеге аша үҙләштереләләр (күргәҙмә материал буйынса әңгәмә, дәрес ваҡытында йәки дәрестән тыш үткәрелгән телмәр уйындары, кескәй күләмле шиғырҙар ятлап һөйләү, һүрәттәр буйынса хикәйә төҙөү, күргән хәл-ваҡиғалар тураһында һөйләшеү, диалог һәм монолог төҙөү һ.б.)

Беренсе класта рус мәктәптәрендә уҡыған уҡыусыларға башҡорт телен өйрәтеү өсөн әлифбаға тиклемге телдән әҙерлек осорона 2 сәғәт, хәреф өйрәнеү осорона 9 сәғәт, әлифбанан һуңғы осорға 22 сәғәт бүленә. Башҡорт өндәрен һәм хәрефтәрен өйрәтеүгә айырым дәреслек төҙөлмәй. Бөтә материал беренсе класс өсөн «Әтиләү» уҡыу ҡулланмаһында һәм уның эш дәфтәрендә бирелә.

Әлифбанан һуңғы осорҙа күбеһенсә телмәр үҫтереү, дөрөҫ уҡырға, яҙырға өйрәнеү күнекмәләренә иғтибар бирелә. Өндәрҙе, һүҙҙәрҙе, ябай ғына һөйләмдәрҙе өйрәнеү барышында уҡыусылар уҡыу эшмәкәрлеге төрҙәрен (һөйләү, тыңлау, уҡыу, яҙыу) үҙләштерәләр. Был осор ҙа балаларҙың аралашыу, аң-белемгә эйә белеү күнекмәләрен өйрәнеүенә бәйле алып барыла.

Һөйләү һәм яҙма телмәр уҡыусыларҙа түбәндәге күнекмәләрҙең формалашыуын тәьмин итә:

- башҡорт өндәрен, өндәр ҡушылмаһын һәм ижектәрҙе ишетеп аңлап, уларҙы дөрөҫ әйтеү;
- ябай ғына таныш темаларға бәйле диалог ҡороу;
- аңлау өсөн еңел булған бәләкәй генә тексты дөрөҫ уҡыу;

- өйрәнеү һәм тикшереү маҡсатында үткәрелгән яҙма эштәрҙе өйрәнелгән орфограммаларҙы һаҡлап, хәрефтәр яҙылышын дөрөҫ башҡарып яҙырға өйрәтеү.

Телмәр үҫтереү

Сюжетлы һүрәттәр, интерактив күнегеүҙәр, дәрестә өйрәнелгән һәм күҙәтеү материалдары аша рус телендә өйрәнелгән материалдарға таянып бәйләнешле һөйләү күнекмәһен булдырыу.

Тексты тыңлағанда йәки үҙ-аллы уҡығанда уның мәғәнәһенә төшөнөү.

Һүҙ һәм һөйләм

Һүҙҙе һәм һөйләмде бер-береһенән айыра белеү. Һөйләмдә һүҙҙәрҙе айырыу, уларҙың мәғәнәһе буйынса теҙелеп килеү тәртибен үҙгәртеү.

Һүҙҙе өйрәнеү һәм тикшереү мөмкинлеген аңлау. Һүҙҙең мәғәнә аңлатыуын төҫмөрләү, төшөнөү.

Фонетика

Телмәр өндәре. Һуҙыңҡы өндәр ([о], [ы], [э], [ө], [ү], [ә]) һәм тартыңҡы өндәр ([ҡ], [ғ], [һ], [ҙ], [ҫ], [ң]) һәм уларҙы билдәләүсе хәрефтәр тураһында тәүге төшөнсәләр.

Һүҙҙең өндәре һәм уларҙың мәғәнәһе. Һүҙҙә өндәрҙең теҙелеп килеүен һәм иҫәбен билдәләү. Бер йәки бер нисә өн буйынса бер-береһенән айырылып торған һүҙҙәрҙе сағыштырыу. Һүҙгә өн анализы эшләү. Өн моделдәре менән эшләү: өн моделе буйынса һүҙ төҙөү, һүҙҙең өндәре буйынса модель ҡороу.

Һуҙынҡыларҙы һәм тартынҡыларҙы айырыу. Йомшаҡ һуҙынҡыларҙы ҡалын һуҙынҡыларҙан, ҡаты тартынҡыларҙы нәҙек тартынҡыларҙан, яңғырау тартынҡыларҙы һаңғырау тартынҡыларҙан айырыу.

Баҫымды билдәләү.

Һүҙҙәрҙе ижеккә бүлеү.

Ижек. Һүҙҙә ижектәрҙең иҫәбе. Баҫымлы ижек.

Графика

Башҡорт алфавитында хәрефтәр тәртибе. ***ҫ*** и ***ң*** хәрефтәренең баш хәрефтәре юҡлығы, сөнки был хәрефтәрҙән башланған һүҙҙәр юҡ.

Уҡыу

Ижекләп уҡыу (һуҙынҡы өнгә таянып). Ижектәрҙе һуҙып уҡыу. Ижек таблицалары һәм бергә ҡушылған ижектәр формаһын уҡыу. Һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлмәй, бөтөн килеш балаға хас тиҙлектә уҡыу. Тыныш билдәләренә иғтибар итеп, тауышты үҙгәртеп, интонация һәм пауза һаҡлап уҡыу. Һүҙҙәрҙе, һүҙбәйләнештәрҙе, һөйләмдәрҙе аңлап уҡыу. Кескәй күләмле шиғырҙы, тексты тасуири уҡыу.

Орфоэпик уҡыу (һүҙҙәрҙе тулыһынса ижектәргә бүлмәй уҡыу). Орфографик уҡыу (һәр өндө асыҡ итеп әйтеп уҡыу) - күсереп яҙғанда йәки уҡытыусы әйтеп яҙҙыртҡанда үҙ-үҙеңде тикшерергә күнегеү.

Яҙыу

Дәфтәр битендә һәм класс таҡтаһында дөрөҫ йүнәлеш һаҡлап яҙыу. Яҙыу ваҡытында гигиеник талаптар.

Дөрөҫ күсереп яҙыу алымдары һәм тәртибе.

Орфография һәм пунктуация

Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен ҡулланыу: һүҙҙәрҙе бер-береһенән айырып яҙыу, яңғыҙлыҡ исемдәрҙе, һөйләм башында һүҙҙе ҙур хәрефтән яҙыу, һүҙҙәрҙе юлдан-юлға күсергәндә һыҙыҡса ҡуйыу, һөйләм аҙағында тыныш билдәләре.

Тематик блоктар.

Өн һәм хәреф.	Башҡорт теленең өн һәм хәрефтәрен барлау.
Алфавит.	Башҡорт алфавиты менән танышыу.
Башҡорт теленең үҙенсәлекле хәрефтәрен өйрәнеү.	Әә, Өө, Үү, Һһ, Ҡҡ, Ғғ, Ҙҙ, ҫ, ң, -хәрефтәре менән танышыу. Уларҙы уҡырға һәм яҙырға өйрәнеү.
Ижек.	Һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлеү ҡағиҙәләре менән танышыу. Һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлеү һәм юлдан юлға күсереү күнекмәһен булдырыу.
Баҫым.	Һүҙҙәрҙең баҫымын билдәләргә өйрәнеү.
Кем? Нимә?	Кем? Нимә? һорауҙарына яуап биргән һүҙҙәр менән танышыу, уларҙы текстан табыу күнекмәһен булдырыу.
Бер, күп.	Кемдәр? Нимәләр? һорауҙарына яуап биргән һүҙҙәр менән танышыу, уларҙы текстан табыу күнекмәһен булдырыу.
Ҙур хәреф менән яҙылған һүҙҙәр.	Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәре төшөнсәһе менән танышыу. Кеше исемдәрен, хайуандар ҡушаматтарын, ҡала-ауыл исемдәрен, ер-һыу атамаларын яҙырға өйрәнеү.
Ҡушма һүҙҙәр.	Ҡушма һүҙҙәр менән танышыу. Уларҙың яһалыу юлдарын барлау.
Ниндәй?	Ниндәй? һорауҙарына яуап биргән һүҙҙәр менән танышыу, уларҙы текстан табыу күнекмәһен булдырыу.
Ни эшләй? Ни эшләне?	Ни эшләй? Ни эшләне? һорауҙарына яуап биргән һүҙҙәр менән танышыу, уларҙы текстан табыу күнекмәһен булдырыу.
Ҡайҙа?	Ҡайҙа? һорауҙарына яуап биргән һүҙҙәр менән танышыу, уларҙы текстан табыу күнекмәһен булдырыу.

Һөйләм төрҙәре.	Һорау, өндәү, хәбәр һөйләм төшөнсәһе менән танышыу. Һөйләмдәрҙе дөрөҫ интонация менән уҡыу, яҙыу күнекмәләрен булдырыу.
Тыныш билдәләре.	Тыныш билдәләре төшөнсәһе менән танышыу.
Синонимдар.	Синонимдар менән танышыу. Тел байлығын арттырыу өҫтөндә эш.
Антонимдар.	Антонимдар менән танышыу. Тел байлығын арттырыу өҫтөндә эш.
Шәхестәр.	Башҡорт халҡының арҙаҡлы шәхестәре менән танышыу. Мостай Кәрим, Рәми Ғарипов, Миңлеғәли Шәйморатов, Салауат Юлаев тураһында мәғлүмәт биреү, әңгәмә ҡороу.

Телде системалы өйрәтеү курсы

Тел тураһында дөйөм мәғлүмәт.

Тел кешеләрҙең төп аралашыу ҡоралы. Һөйләшеүҙең маҡсаты һәм аралашыу осраҡтары.

Фонетика

Телмәр өндәре. Һуҙынҡы һәм тартынҡы өндәр, уларҙың айырмаһы. Һүҙҙә баҫым. Нәҙек һуҙынҡылар ***(и, ә, ү, э(е), ө***), ҡалын һуҙынҡылар ***(а, у, о, ы).***

Йомшаҡ һәм ҡаты тартынҡылар, уларҙың айырмаһы. Яңғырау һәм һаңғырау тартынҡылар, уларҙың айырмаһы. Тартынҡы өн [**й’**]. [**ж**], [**ш**], [**ч**’], [**щ**’] хәрефтәре.

Ижек, һүҙҙә ижектәр һаны. Һүҙҙе ижектәргә бүлеү. Баҫымлы ижек.

Графика

Өн һәм хәреф**.** Уларҙың айырмаһы. Яҙыуҙа тартынҡыларҙың ҡалынлығын **а, о, у, ы** хәрефтәре менән билдәләү. Яҙыуҙа тартынҡыларҙың йомшаҡлығын **е, ё, ю, я, и, э** хәрефтәре менән билдәләү. Айырыу билдәләре **ь** һәм **ъ.**

Башҡорт телендә ***[ң, ҫ***] өндәренең баш хәрефтәр юҡ.

Хәрефте аңлатмаған график саралар: һүҙҙәр араһында буш урын ҡалдырыу, һүҙҙәрҙе юлдан-юлға күсереү билдәһе.

Башҡорт алфавиты: хәрефтәрҙең килеү тәртибе һәм дөрөҫ әйтелеше. Алфавит буйынса һүҙҙәрҙе теҙеү.

Орфоэпия

Башҡорт теленең әйтелеш нормаларына ярашлы һүҙҙәрҙә өндәрҙе, өндәр теҙмәһен дөрөҫ әйтеү.

Лексика

Һүҙ - телмәр берәмеге (таныштырыу).

Һүҙҙең предметтың атамаһын, билдәһен, эш-хәрәкәтен аңлатыуы (таныштырыу). Һүҙҙәрҙең яңғырауын ишетеп, мәғәнәһен аңлау маҡсатында

уларҙы рус теленән башҡортсаға тәржемә итеү. Дәреслектә бирелгән русса-башҡортса һүҙлекте ҡуллана белеү.

Мәғәнәһе аңлашылмаған һүҙҙәрҙе табып билдәләү.

Синтаксис

Һөйләм - телмәр берәмеге (таныштырыу). Һүҙ һәм һөйләм (уларҙың айырмаһын һәм оҡшашлығын күҙәтеү).

Һорауҙар ярҙамында һөйләмдә һүҙҙәрҙең бәйләнешен билдәләү. Төҙөләшә боҙолған һөйләмдәрҙе дөрөҫләп яңынан төҙөү. Һүҙҙәр йыйылмаһынан һөйләм төҙөү.

Орфография и пунктуация

Дөрөҫ яҙыу ҡағиҙәләрен ҡулланыу:

- һүҙҙәрҙе бер-береһенән айырып яҙыу;
- яңғыҙлыҡ исемдәрҙә, хайуандар ҡушаматтарында, һөйләм башында һүҙҙе ҙур хәрефтән яҙыу;
- һүҙҙәрҙе юлдан-юлға күсергәндә һыҙыҡса ҡуйыу;
- һөйләм аҙағында тыныш билдәләре: нөктә, һорау һәм өндәү.

Дөрөҫ күсереп яҙыу алымдары һәм тәртибе.

Телмәр үҫтереү

Телмәр кешеләрҙең бер-береһе менән аралашыу ҡоралы. Текст телмәр берәмеге (таныштырыу).

Аралашыу төрҙәре: уның маҡсаты, кем менән, ҡайҙа һөйләшеү бара. Әйтелгәнде тыңлап, уға яуап ҡайтарып, үҙ-ара аралашыу (ролдәргә бүлеп диалог уҡыу, видеоматериалдар ҡарап, аудиояҙмалар тыңлап, әңгәмәләшеү).

Аралашыу этикеты (сәләмләү, ғәфү үтенеү, хушлашыу, рәхмәт әйтеү, һорау менән мөрәжәғәт итеү).

«Әтиләү» телмәр үҫтереү буйынса уҡыу-уҡытыу ҡулланмаһына яҡынса календарь тематик план.

№	Дәрес темаһы	Сәғәт һаны	Һылтанма
1	Өн һәм хәреф.	1	https://disk.yandex.ru/d/OP5Bz3L_UlFsgw
2	Алфавит.	1	https://disk.yandex.ru/d/FBxdLGvN5k7tyg
3	Кәмәлә. Әә хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/m7gHiV5gBHB22A
4	Урманда. Үү хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/khZIQ_dQfT6dEg
5	Ҡошсоҡтар. Ҡҡ хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/KqV33qCZo3tCCQ
6	Туңдырма. ң хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/miivhD5kSfm6Pw

7	Һәҙиәнең ҡурсағы. Һһ хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/rwaT5hemqZAszg
8	Айҙарҙың көн тәртибе. Ҙҙ хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/hWRBf2RhROsYPw
9	Ҡырмыҫҡа. ҫ хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/HbgvhQ-EBt_UzA
10	Тейен. Ғғ хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/qtp4SqTJeQ50Iw
11	Һарыбай. Өө хәрефе һәм өнө.	1	https://disk.yandex.ru/d/Q_NLU7u-8RhLXA
12	Поход. Ижек.	1	https://disk.yandex.ru/d/ZXPuVcUnrWu6Wg
13	Йыһанда. Баҫым.		https://disk.yandex.ru/d/eM3Uk4PZidd_Ug
14	Бесәй менән балыҡ. Кем? Нимә?	1	https://disk.yandex.ru/d/Nnc3AVtiupcWoA
15	Тыуған көнө. Бер, күп.	1	https://disk.yandex.ru/d/urHwUw5ebMVc7Q
16	Ҡолонсаҡ. Ҙур хәреф менән яҙылған һүҙҙәр.	1	https://disk.yandex.ru/d/O4v92wyR5WBiyQ
17	Дуҫтар. Ҙур хәреф менән яҙылған һүҙҙәр.	1	https://disk.yandex.ru/d/zSg142I9KmASjQ
18	Өфө. Ҙур хәреф менән яҙылған һүҙҙәр.	1	https://disk.yandex.ru/d/jf7H1SuD9jGJOg
19	Йомарт алмағас. Ҡушма һүҙҙәр.	1	https://disk.yandex.ru/d/RqaUtS2Go9x04g
20	Мәктәп. Ҡушма һүҙҙәр.	1	https://disk.yandex.ru/d/hrhrmNXDvHVZhw
21	Шыршы. Ниндәй?	1	https://disk.yandex.ru/d/wVTXpZEL67TrFw
22	Ҡарағай башында. Ниндәй?	1	https://disk.yandex.ru/d/5sRildvQnO59-Q
23	Яңы йыл. Ни эшләй? Ни эшләне?	1	https://disk.yandex.ru/d/eYHWuVpvJFFZFA
24	Тумыртҡа. Ҡайҙа?	1	https://disk.yandex.ru/d/RC0uXMiLUB6uCA
25	Таһир өйҙәме? Һорау һөйләм.	1	https://disk.yandex.ru/d/Dx6nrsDJO1UFjA
26	Китап. Өндәү һөйләм.	1	https://disk.yandex.ru/d/wxcTVF5eWKA45A

27	Йыл миҙгелдәре. Хәбәр һөйләм.	1	https://disk.yandex.ru/d/_31_M3WszH4s3w
28	Төҫлө япраҡтар. Тыныш билдәләре.	1	https://disk.yandex.ru/d/RvNnpxu8nDrU6Q
29	Алдаҡсы йондоҙҙар. Тыныш билдәләре.	1	https://disk.yandex.ru/d/QcMYolZySZQQaQ
30	Яҙ хәбәрселәре. Синонимдар.	1	https://disk.yandex.ru/d/Of2PrtoimPPeJQ
31	Йәй. Антонимдар.	1	https://disk.yandex.ru/d/qP1JEzXPmfbv6w
32	Мостай олатай.	1	https://disk.yandex.ru/d/5GzrTiOP9vgn0g
33	Утта янмай, һыуҙа батмай.	1	https://disk.yandex.ru/d/fgf4DxLBpweFdQ
34	Беҙҙең Рәми.	1	https://disk.yandex.ru/d/L20aSCgqLN0lrw
35	Халыҡ батыры.	1	https://disk.yandex.ru/d/EhUy3-yd4mK0Rg